

WPROWADZENIE

Współczesne tendencje rozwoju cywilizacyjnego oraz związane z nimi procesy globalizacji i integracji europejskiej wpływają na konieczność ciągłego doskonalenia i wdrażania efektywnych metod zarządzania gospodarką krajową oraz gospodarką samorządowych jednostek terytorialnych. Procesy te uaktywniają złożone przemiany społeczne, gospodarcze i kulturowe. Wpływają one na zmiany potencjału i struktur przemysłu, a także jego otoczenia, od skali światowej i europejskiej, poprzez skalę krajową i regionalną, do skali lokalnej. Równocześnie wkraczanie w informacyjną fazę rozwoju oraz wdrażanie nowych metod produkcyjnych i pojawianie się nowych kategorii usług wpływają na przebudowę wcześniej ukształtowanych funkcjonalno-przestrzennych struktur przemysłowych. Zakładamy, że problematyka badawcza przemian przemysłu w układach przestrzennych wymaga ciągłego i coraz precyzyjniejszego poznania jej złożonej i zmieniającej się struktury funkcjonalno-sektorowej. To do tej idei nawiązują prezentowane w tym tomie prace badawcze poszczególnych autorów reprezentujących różne ośrodki akademickie.

Ważną rolę w badaniach odgrywają próby rozpatrywania złożonej problematyki od strony procesów globalizacji, z uwzględnieniem ich negatywnych skutków w zakresie zarządzania rozwojem. Istotną kwestią pozostają procesy zarządzania mające na celu dążenie do równoważenia rozwoju gospodarczego i społecznego (F. Piontek). W trakcie rozwoju firm wykształcają się nowe przestrzenne formy koncentracji przemysłu, tzw. klastry, których podstawową cechą jest tworzenie powiązań zachodzących między przedsiębiorstwami a instytucjami różnych branż. Problematykę tę omówiono na przykładzie klastrów meblarskich znajdujących się w różnych fazach cyklu życia (klastra w Livenzie położonego na obszarze tzw. Trzecich Włoch i klastra kępińskiego). Uzyskane wyniki badawcze mogą stanowić podstawę do programowania rozwoju działalności produkcyjnej, usługowej, instytucji otoczenia biznesu oraz działalności władz samorządowych (W. Dyba, T. Strykiewicz). Procesy przemian prowadzą do zróżnicowania koncentracji przemysłu oraz zmian jego specjalizacji. Problematyka ta została częściowo zilustrowana badaniami empirycznymi, na przykładzie zmian wartości wybranych cech przemysłu województwa dolnośląskiego w latach 2005–2016 (P. Brezdeń). Na procesy przemian istotny wpływ wywierają jakość i skuteczność instrumentów polityki gospodarczej oraz przemysłowej, mającej na celu restrukturyzację polskiego przemysłu. Na tym tle przedstawiono analizę przemian dokonujących się w pierwszych latach transformacji gospodarki krajowej oraz dokonano oceny wdrażanych instrumentów ekonomicznych, takich jak: ceny, podatki, taryfy celne i rozwiązania pozataryfowe, postępowania ugodowe i sądowe z wierzycielami, programy restrukturyzacyjne rządowe i branżowe, instytucje wspierające restrukturyzację, finansowanie prac badawczych, dotacje, ulgi, poręczenia i gwarancje Skarbu Państwa, inwestycje rządowe, ochrona rynku przed importem, a także transakcje offsetowe (D. Klimek).

Poszczególne regiony charakteryzują się odmienną strukturą zakładów produkcyjnych, które odgrywają ważną rolę w ich bazie ekonomicznej. Przykładem tego są rozwijające się firmy zlokalizowane w portach obszaru Morza Bałtyckiego, związane z gospodarką morską (T. Bocheński). Ważnym zagadnieniem dla rozwoju gospodarki krajowej jest dążenie do poprawy efektywności gospodarki energetycznej, która powinna wpływać na ograniczanie negatywnych skutków zmian klimatycznych i uwzględniać zasady zrównoważonego rozwoju (A. Pach-Gurgul, M. Ulbrych). Szczególne znaczenie w tym zakresie ma rozwój energetyki odnawialnej (P. Czapliński, I. Kavetsky). W celu przyspieszenia rozwoju gospodarczego, szczególnie obszarów wychodzących z zapaści gospodarczej, istotnym czynnikiem przyspieszającym ich wzrost ekonomiczny jest budowa nowych inwestycji, zwłaszcza przemysłu samochodowego. Przemysł ten potraktowany został jako jeden z ważnych sektorów gospodarki, który stał się istotnym impulsem rozwojowym, co szczególnie wyraźnie zaznacza się na przykładzie Kolumbii. Najszybciej wpływa on na aktywizację gospodarczą kraju oraz na poprawę nastrojów społecznych (M. Wójtowicz). Ważnym czynnikiem rozwojowym obszarów słabiej rozwiniętych jest eksport surowców do krajów ekonomicznie rozwiniętych. Przykładem tego jest bardzo duży eksport surowca drzewnego z Ukrainy do krajów Unii Europejskiej (A. Czaplińska, I. Kibych) oraz potencjał innowacyjny wschodniej Syberii (V. Rudneva).

Współcześnie na rozwój przedsiębiorstw i wzrost ich znaczenia gospodarczego w głównym stopniu wpływa wdrażanie nowych innowacji technicznych, które umożliwiają oferowanie konkurencyjnych produktów i usług na rynku (M. Janas). Wiele czynników rozwojowych koncentruje się w dużych miastach związanych z obszarami metropolitalnymi, natomiast w gorszej sytuacji znajdują się pozostałe obszary, pozostające poza nimi. Na tym tle podjęto próbę określenia, w jakim stopniu nowoczesne technologie przemysłowe pozwalają na wdrażanie wizji miasta inteligentnego (J. Rudewicz) oraz w jakim stopniu na rozwój obszarów peryferyjnych mogą wpływać procesy reindustrializacji (J. Sołtys, S. Dorocki).

W latach transformacji gospodarki i wdrażania reguł gospodarki rynkowej po 1989 roku struktura branżowa i przestrzenna przemysłu ulegała znacznym przemianom. Wpłynęło to na przekształcenia miejskich terenów poprzemysłowych. Tereny te ze względu na swoje atrakcyjne położenie w przestrzeni miejskiej i duży rezerwar powierzchni są wyjątkowo podatne na nowe lokalizacje działalności gospodarczej związane z pozaprzemysłową działalnością gospodarczą. Wywołują one również duże zmiany morfologiczno-fizjonomiczne przestrzeni miejskiej (D. Sikorski). Podobny proces zmian funkcjonalnych zaznacza się na terenie byłych obszarów górniczych. Współcześnie na tych obszarach rozwija się nowa forma działalności turystycznej, tzw. geoturizm (M.W. Lorenc, M. Kobylańska). Dokonujące się zmiany gospodarcze i funkcjonalne struktur regionalnych, zwłaszcza obszarów metropolitalnych, wymagają wypracowania nowych koncepcji planistycznych. Mają one na celu zintegrowanie funkcjonalne i przestrzenne działalności gospodarczej, przy racjonalnym wykorzystaniu gruntów (B. Stelmach-Fita).

Procesy kształtowania struktur krajowych w znacznym stopniu nawiązują do przemian gospodarczych struktur europejskich. Ważną rolę w tym zakresie ogrywiają badania zmienności struktur społeczno-gospodarczych krajów Unii Europejskiej oraz określenie na tej podstawie zmienności struktury krajowej. Dokonano tego na podstawie analizy podobieństwa struktur zatrudnienia w krajach UE oraz oceny

zmian dokonujących się w latach 2008–2017 (M. Markowska, D. Strahl, E. Sobczak, P. Hlaváček).

Zaprezentowane prace badawcze odnoszą się do wybranych aspektów wpływu działalności przemysłowej i usługowej na zmiany gospodarcze i społeczne układów przestrzennych. Wydaje się, że problematyka ta jest ciągle aktualna i powinna być nadal rozwijana zarówno na polu geografii społeczno-ekonomicznej, jak i gospodarki przestrzennej. Ważny jest bowiem obecnie i ważny będzie w przyszłości problem wzrostu gospodarczego, wyrównywania narosłych dysproporcji rozwojowych układów przestrzennych oraz podnoszenie poziomu i jakości życia. Dlatego zachęcamy do dzielenia się wynikami własnych osiągnięć badawczych na łamach kolejnych tomów Prac Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

Zbigniew Ziolo, Tomasz Rachwał